

KO VPRAŠANJA, AKTUALNA V 19. STOLETJU, (P)OSTANEJO KLJUČNI PROBLEMI SKUPNOSTI V 21. STOLETJU

Primer Rezije

Pregledni znanstveni članek | 1.02

Izveček: Rezija je del ozemlja s slovensko etnično poselitvijo, ki je danes upravno del italijanske države. Prebivalstvo v tej dolini se tako zaradi naravnih danosti kot politične zgodovine ni narodnostno razvijalo v okviru ostalega slovenskega »etničnega ozemlja«, ampak ločeno. Del prebivalstva se tako danes priznava za del slovenskega kulturnega prostora, del pa to kategorično zavrača ter svoj izvor in identiteto interpretira v drugih okvirih. Med obema idejnima skupinama v majhni dolini prihaja do hudih nasprotovanj in konfliktov, ki so prerasli tudi že v nasilje. Vprašanja, s katerimi smo se Slovenci in tudi drugi srednjeevropski narodi ukvarjali predvsem v drugi polovici 19. stoletja – kako se narodnostno opredeliti, kateri črkopis uporabljati, s katerimi narodnimi skupnostmi se kulturno povezovati – so v Reziji še danes osrednja politična in ideološka vprašanja.

Ključne besede: Rezija, sporna identiteta, asimilacija, pravni položaj, konflikti

Abstract: Resia, a valley situated in northern Italy, is part of the Slovene ethnic settlement and now an administrative part of the Italian state. Due to natural conditions as well as political history, its population has not experienced the same kind of ethnic development that has taken place in the rest of the Slovene "ethnic territory". As a result, a part of the Resian population identifies itself as an integral part of the Slovene cultural space while another part categorically rejects this notion and interprets its origin and identity in other contexts. Antagonism between these conceptual poles, which share the small valley, has produced conflicts and even escalated into violence. The issues with which Slovenes as well as other nations in Central Europe struggled primarily in the second half of the 19th century – how to identify ethnically, which alphabet to use, which ethnic communities to link with, etc. – still remain the principal political and ideological issues in Resia.

Key words: Resia, contested identity, assimilation, legal status, conflicts

Uvod

Rezija je majhna dolina in občina, v kateri po letopisu iz leta 2009 živi 1.127 prebivalcev (Spletni vir 2). Hude napetosti med skupinama Rezijanov, ki povsem drugače gledata na svoj izvor in prihodnost, so se začele oziroma izrazito okrepile predvsem na prelomu tisočletja, ko je Italija sprejemala zakon za zaščito zgodovinskih manjšin in zaščitni zakon za slovensko manjšino. Vprašanje, ali naj bosta rezijansko narečje in kultura zaščitena v sklopu slovenske jezikovne manjšine, še danes razvzmeta močne strasti.

V prispevku na kratko predstavljamo zgodovinski razvoj Rezije, jezikovno umestimo rezijanščino, prikažemo, kako je to vplivalo na identiteto krajevnega prebivalstva, in razkrijemo ključne pravno-politične konflikte v občini, ki so posledica sporne identitete.

Ključni zgodovinski mejniki in jezikovna umestitev rezijanščine

Za jezikoslovce, ki so znanstveno preučevali rezijanščino, ni nobenega dvoma: genetolingvistično je rezijanščina slovensko narečje. Slovenski so v rezijanščini osnovno besedje, slovnična zgradba in glasovna podoba (Dapit 1995; Ramovš 1935: 30–41; Steenwijk 1992). Osnovno besedje izvira iz praslovanščine, pri čemer sta za jezikoslovce pomembna predvsem slovansko besedje »slovenskega« tipa (na primer

grad v pomenu grad in ne mesto) in slovenska slovnična zgradba (na primer oblikovno ohranjanje dvojine) (Šekli 2001: 155). Na jezikovno podobo rezijanščine je vplival tudi stik s sosednjimi neslovanskimi jeziki in narečji, saj je rezijansko narečje v zgodovini vedno močno prevzemalo elemente iz jezikov, na katere meji dolina (furlanščina in nemščina, pozneje italijanščina). Rezijanščina velja za najbolj romanizirano slovensko narečje (Toporišič 1992: 255).

Slovansko prebivalstvo je Rezijo naselilo ob selitvah narodov, najverjetneje v 6. stoletju, ko so Slovani naselili celotno današnjo Furlanijo (Dapit 2001: 13–14). Leta 820 se je Rezija združila s Karantanijo, versko pa je spadala pod oglejski patriarhat, ki je leta 1077 dobil tudi posvetno oblast. V 12. stoletju je oglejski patriarh ustanovil možaško opatijo, ki je imela pri razvoju Rezije pomembno vlogo, saj je poleg duhovne oskrbe dolino tudi posvetno upravljala in skrbela za gospodarstvo. Leta 1420, ko je Beneška republika porazila oglejskega patriarha, je pod njeno upravo prišla tudi Rezija. Leta 1797 je tudi Rezijo za približno sedem mesecev zasedla francoska vojska, ko pa je skupaj z Benečijo in Furlanijo znova prišla pod avstrijsko oblast, je ta leta 1815 uvedla Lombardsko-beneško kraljestvo. To je bilo za Rezijo politično in gospodarsko ugodno, a so se ljudje kljub temu na plebiscitu leta 1866 odločili za priključitev Italiji, katere del je dolina ostala vse do danes (Dapit 2001: 31–33). Po porazu habsburške monarhije v vojni z Italijo in Prusijo je bil namreč

* Dejan Valentinčič, mag. prava, asis., Fakulteta za uporabne družbene študije, Gregorčičeva 19, 5000 Nova Gorica; dejan.valentincic@fuds.si.

3. oktobra 1866 podpisan mirovni sporazum, po katerem je morala habsburška monarhija Italiji prepustiti beneški del Lombardsko-beneškega kraljestva, vključno z Benečijo in Rezijo, z okrog 35.000 prebivalci (Kacin Wohinz in Pirjevec 2000: 17). V skladu z navado so o tem organizirali plebiscit (Italija je bila takrat v fazi »risorgimenta«, tj. združevanja), ki pa ni imel prave teže, saj je šlo le za potrditev odločitve, ki je bila na mednarodni ravni že dokončno sprejeta. Prebivalstvo je sicer skoraj soglasno podprlo priključitev Italiji (Beran 1979).¹ Že takoj po priključitvi pa se je začel močan asimilacijski pritisk na lokalno prebivalstvo.

V času pomladi narodov je bila torej Rezija skupaj z Benečijo upravno ločena od ostalega dela slovenskega jezikovnega ozemlja. Čeprav je Mohorjeva založba v naslednjih desetletjih imela nekaj naročnikov tudi iz Benečije, to ni moglo odigrati takšne vloge kot v drugih zgodovinskih deželah (Rezija pa je bila še dodatno odmaknjena, saj se narečje od knjižne norme toliko razlikuje, da niti knjige te založbe med prebivalstvo niso prodrle). Če to razumemo v kombinaciji z ostalimi naravnimi in zgodovinskimi danostmi, lahko razumemo, zakaj tu ni prišlo do izoblikovanja slovenske narodne zavesti. Poleg umanjkanja pomladi narodov kot ključne dejavnike razumemo:

- Zaradi zaprtosti doline so bili stiki s sosednjimi območji zelo omejeni, narečje in kultura sta se razvijala ločeno. Rezijani se tako niso počutili povezani s sosednjimi območji, ampak nekaj posebnega (Dapit 2001: 19).
- Rezija je že zelo zgodaj izgubila svoje duhovnike (zadnje na začetku 20. stoletja), tako da tam ni bilo t. i. »čedermacev«, narodno zavednih duhovnikov, ki so v Benečiji pomagali prebivalstvu, budili njihovo narodno zavest in jih kulturno ozaveščali (Cencič 2008).
- Usoda Rezije med fašizmom je bila enaka kot usoda ostalega s slovenskim prebivalstvom poseljenega ozemlja v Italiji, čeprav je bilo tu preganjanje zaradi ne tako jasno izražene slovenske identitete nekoliko manj ostro. Med drugo svetovno vojno in predvsem hladno vojno se je v Reziji, enako kot v Benečiji, razplamtela izrazita protislovenska gonja, kjer je protislovenskim organizacijam (na primer Gladio, O) slovensko identiteto uspelo izenačiti s komunizmom in terorizirati prebivalstvo z grožnjo o nevarnosti z vzhoda (glej na primer Zuanella 1998).
- Zaradi upravne ločenosti in naravnih pregrad se prebivalstvo ni imelo možnosti naučiti knjižne slovenščine, ampak je materni jezik ohranilo le na narečni ravni (Šekli 2000: 125–130). Šole v Reziji so bile vedno izključno italijanske, kar je prebivalstvo inkulturiralo v italijanski kulturni prostor in jim privzgjajalo italijansko državno zavest (Valentinčič 2014a).

- Del prebivalstva doline je z izobraževanjem kljub temu spoznal izvor maternega jezika. Ta možnost za uspeh prizadevanj proti asimilaciji vidi le v naslonitvi na ostali slovenski kulturni prostor. Za drugi del prebivalcev, ki se ne čutijo povezane s Slovenci, pa je to nesprejemljivo (Valentinčič 2014a).

Zelo pomemben dejavnik, ki je vplival na identifikacijo prebivalstva v Reziji, je bil tudi njihov mitiziran pogled na lastno zgodovino. Rezijani so vedeli, da so njihova govornica, šege in navade pa tudi rezijanska ljudska glasba in ples v marsičem povsem drugačni od navad njihovih sosedov, tudi od sosednje Benečije, zato so svoj izvor pojasnjevali s pripovedkami in miti.² Mit, ki se je zelo utrdil in je delno še vedno živ, je ruski izvor Rezijanov. Po mnenju Roberta Dapita (2001: 19) Rezijani svoj izvor mitizirajo zato, ker ne čutijo povezovalnih značilnosti s sosednjim furlanskim prebivalstvom niti s slovensko govorečimi ljudmi ob Teru in Soči ter seveda še manj z ljudmi iz osrednjega slovenskega prostora. Poleg tega jim je takšna mitska samoidentifikacija omogočala manj obremenjeno identitetno opredeljevanje, saj jih je takšen poseben izvor navdajal s ponosom. Tako so se učinkovito branili pred negativnimi psihološkimi posledicami drugačnosti, ki so jo zaradi sosednjega romanskega prebivalstva na primer čutili beneški Slovenci. Po Dapitovem mnenju so se Rezijani tako branili pred grozečo asimilacijo (Dapit 2001: 19).

Velika večina psevdoteorij o izvoru Rezijanov priznava slovanski izvor, a vse odločno zanikajo slovenskega (glej na primer Dapit 2004; Steenwijk 1992; Šekli 2004). Zdi pa se, da je bistvo teh teorij predvsem zanikanje slovenskega izvora in identitete ob hkratni odsotnosti jasne in enotne ideje, kaj naj bi bili. Tezo o ruskem izvoru, ki je sicer še vedno živa, je deloma zamenjala razlaga, da je rezijansko narečje samostojen arhaični slovanski jezik, Rezijani pa so posebno ljudstvo. Niso pa redki niti argumenti o furlanskem izvoru. Zdajšnji rezijanski župan Sergio Chinese je tako ob neki priložnosti »dokazoval«, da je večina rezijanskih besed romanskega izvora, in komentiral, da »*Kanin Rezijo na srečo ločuje od Slovenije*«. Ob drugi priložnosti pa je isti župan s samosvojo interpretacijo raziskave o genetskih boleznih celo trdil, da so Rezijani posebna rasa (Spletni vir 4; Spletni vir 8). Pojasnjevanje identitete je torej v Reziji ideološko vprašanje, ki ob tem služi tudi dnevnopolitičnim potrebam. Pri tem obširna znanstvena literatura o rezijanščini (na primer Dapit 1995; Ramovš 1935; Steenwijk 1992) očitno nima nobenega vpliva na te, ki se z znanstvenimi spoznanji ne želijo strinjati.

2 O rezijanski glasbi in plesu in o drugi tradicionalni kulturi je bilo že veliko napisanega in raziskanega. Ta dediščina je ne le med strokovnjaki, pač pa na splošno med prebivalci vsaj delno znana (na primer pravljičnice in risanke Zverinice iz Rezije), zato tega v prispevku ne obravnavamo. Ni pa nobenega dvoma, da so imele te kulturne sestavine izjemno pomembno vlogo v izgradnji in ohranjanju identitete prebivalcev Rezije.

1 Za natančnejši opis poteka plebiscita, okoliščin, v katerih je potekal, in razlogov za takšno odločitev prebivalstva glej druga referenčna dela (na primer Beran 1979; Gestrin in Melik 1966; Valentinčič 2014a).

Današnji politični konflikti kot posledica sporne identitete

Slovenci v Italiji živijo v treh pokrajinah dežele Furlanije - Julijske krajine: Tržaški, Goriški in Videmski pokrajini (Rezija, Benečija in Kanalska dolina). Zgodovina teh pokrajin je različna in to se je dolgo odražalo tudi v pravnem položaju tam živečih pripadnikov slovenske manjšine. Največ pravic so imeli Slovenci na Tržaškem, določene pravice Slovenci na Goriškem, obstoja slovenske manjšine na Videmskem pa Italija vse do sprejetja zaščitnega zakona za jezikovne manjšine leta 1999 (zakon št. 482/1999) ni priznavala, ampak je vedno govorila o različnih skupnostih slovanskega izvora, ki posledično tudi niso uživale nobene pravne zaščite. Po splošnem manjšinskem zakonu leta 1999 je bil leta 2001 sprejet še t. i. »globalni« zaščitni zakon za slovensko manjšino (zakon št. 38/2001), leta 2007 pa je dežela Furlanija - Julijska krajina sprejela še svoj deželni zaščitni zakon za slovensko manjšino (zakon št. 26/2007).³ Vsebinsko te zakonodaje zaradi pomanjkanja prostora ne predstavljamo (za to glej na primer Bajc 2004; Bajc idr. 2008; Valentinčič 2014a).

Osrednje politično vprašanje, ki zadnja leta v Reziji vnema strasti in je privedlo do številnih javnih soočenj, je vključenost občine v zaščitni zakon za slovensko manjšino št. 38/2001.

Občina Rezija je bila s sklepom pokrajinskega sveta Videmske pokrajine kot del slovenske manjšine vključena v zakon št. 482/1999. Po sprejetju zaščitnega zakona za slovensko manjšino št. 38/2001 je občinski svet (s petimi glasovi) izglasoval vključitev občine tudi v ta zakon. Po prepričanju takratnega župana Sergia Barbarina se je bila Rezija prisiljena vključiti v zaščitne zakone, saj bi sicer ostala brez finančnih sredstev (Barbarino 2013). Po njegovih navedbah je bil sam, enako kot drugi člani občinskega sveta, prepričan, da Rezija ne spada v zaščitno zakonodajo za slovensko manjšino, a ker druge možnosti ni bilo, je del svetnikov to podprl v upanju, da bo sprejet poseben zakon samo za Rezijo in bodo tako lahko kmalu odstopili od sklepa. Pozneje je bila občina vključena še v deželni zaščitni zakon za slovensko manjšino št. 26/2007.

Skupina Rezijanov, ki je prepričana, da Rezija nima nič skupnega s slovensko manjšino, je že med sprejemanjem te

zakonodaje pripravljala demonstracije proti vključitvi Rezije vanjo. Avgusta 2010 je župan Sergio Chinese občinskemu svetu predlagal izključitev občine Rezija iz zaščitnega zakona št. 38/2001. Občinski svet je ta predlog soglasno sprejel. To se je zgodilo v času, ko je folklorna skupina Val Resia gostovala na Japonskem in sta bila dva opozicijska občinska svetnika, ki veljata za najbolj odločna (Pamela Pielich in Maurizio Di Leonardo), odsotna (Valentinčič 2014a: 85). Ostala dva opozicijska svetnika sta se glasovanja vzdržala in rezultat je bil soglasni sklep za izstop občine iz zakona (Pielich 2013). Občinska uprava je zahtevo poslala na pokrajinski svet v Videm, na deležni svet Furlanije - Julijske krajine v Trst in v rimski parlament. Občinski sklep je nato potrdil tudi pokrajinski svet Videmske pokrajine. Oboje je očitno kršilo tako materialne kot procesne predpise. Zakonodaja ne dopušča izločitve iz zakona št. 482/1999, spremembe v zvezi z zakonom št. 38/2001 pa so možne samo na predlog paritetnega odbora. Odlok mora nato podpisati še predsednik republike. Občinska uprava je poleg izstopa iz zakona št. 38/2001 predlagala še, naj se zakon št. 482/1999 spremeni tako, da se rezijanščino vključi kot samostojen jezik. Institucionalni paritetni odbor za slovensko manjšino je zahtevo konec leta 2011 zavrnil kot neustrezno. Ob pomoči pravne službe deželne uprave je ugotovil, da je bila vključitev Rezije v oba zaščitna zakona legitimna in zakonita. Sklep je podprlo 14 prisotnih članov paritetnega odbora, proti je bil le eden (Spletni vir 7). Pravnoformalno je ta zadeva torej zaključena, a politični pritiski za izstop se nadaljujejo. Pobuda za spremembo zakona št. 482/1999 je ostala v ozadju, a tudi tukaj so možnosti za spremembo minimalne, saj bi bil potreben zakonodajni postopek s parlamentarno razpravo.

Analiza omenjene zakonodaje jasno pokaže, da prebivalstvo, ki se ne prepozna kot del slovenske jezikovne manjšine, nima formalnih razlogov, ki bi utemeljevali zahtevo po izstopu občine iz območja izvajanja zakona št. 38/2001. Občinska uprava torej nima pristojnosti odločanja o izstopu iz območja zaščite (zaščitna zakonodaja določa, da tudi če občinski svet sprejme predlog o izstopu, je treba še vedno preveriti, ali obstaja kvorum prebivalstva, ki si želi biti vključen v izvajanje zakona). Če v Reziji živi skupina ljudi, ki se prepozna kot del furlanske manjšine in si želi biti vključena v zaščitni zakon za furlanščino oziroma želi doseči sprejetje posebnega zaščitnega zakona za Rezijo, to ne upravičuje zahteve po izstopu iz območja zaščite po zakonu št. 38/2001. Teoretično bi lahko v Reziji veljali vsi trije ločeni zaščitni zakoni za posamezne skupine, ki se imajo za del različnih jezikovnih manjšin. To bi bilo sicer zelo težko doseči, a skupina, ki si za to prizadeva, lahko vključitev kljub temu argumentira pristojnim italijanskim državnim institucijam in jih v to prepriča (Valentinčič 2014b).

Druga stvar, ki jo v Reziji doživljajo kot eno od osrednjih političnih vprašanj, je spor o javnih dvojezičnih napisih. Ti so bili na lokalnih cestah, ki jih upravlja občina, v italijanščini

3 3. odstavek 2. člena izrecno določa, da se ukrepi, ki veljajo le na ozemlju poselitve slovenske manjšine, nanašajo tudi na rezijanščino in na jezikovne različice Nadiške, Terske in Kanalske doline. Enaka formulacija je uporabljena tudi v 22. členu, ki govori o prispevkih za ukrepe v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline. Čeprav so določila toliko splošna, da te različice lahko interpretiramo kot samostojne jezike ali kot del slovenščine, je napredek že to, da se o teh področjih tako jasno govori v deželnem zakonu za zaščito slovenske jezikovne manjšine. Zakon je bil sprejet v času, ko je na deželni ravni vladala slovenski manjšini bolj naklonjena leva sredina, zato lahko takšne formulacije v zakonu razumemo tudi v kontekstu »mej mogočega«. Če bi bilo namreč v zakonu jasno zapisano, da so tudi rezijansko, nadiško, tersko in kanalsko narečje del slovenskega jezika, bi bilo praktično nemogoče pričakovati, da bi bil zakon lahko sprejet. Pred sprejetjem tega zakona je sicer skupina Rezijanov, ki ne priznavajo slovenskega izvora, pripravila demonstracijo proti vključitvi rezijanščine med slovenska narečja (Valentinčič 2014a: 85).

in rezijanskem narečju postavljeni že leta 1994.⁴ Ime kraja so zapisali tako, kot ga imenujejo v posamezni vasi doline Rezijske, saj se narečje razlikuje že od vasi do vasi. A ob tem se je pojavil čisto poseben problem: vse dvojezične table so bile prebarvane z barvnim razpršilcem. Table so bile namreč postavljene med mandatom župana Luigia Palettija, na njih pa so uporabili črkopis, katerega avtor je nizozemski jezikoslovec in preučevalec rezijanščine Han Steenwijk (1992). To pa je zelo zmotilo zagovornike teorije o neslovenskem izvoru Rezijanov. Po njihovem mnenju je ta črkopis preveč podoben slovenskemu, zato so zahtevali uporabo črkopisa, ki je bližje italijanskemu (na primer namesto Ravanca Ravanza) in ga pri svojih dejavnostih tudi uporabljajo (najbolj sporen je glas »c«, ki se v italijanskem črkopisu piše kot »z«, po Steenwijkovem pa enako kot v slovenskem »c«). Ker se niso mogli dogovoriti o črkopisu dvojezičnih tabel, jih na pokrajinskih cestah niso postavili, ampak so ostale le pred vasmi. Leta 2010 je občinska uprava pod vodstvom župana Sergia Chineseja zamenjala vse dvojezične table v občini in jih nadomestila s takimi, kjer so bila imena krajev v rezijanščini zapisana s črkopisom, katerega avtor je sam župan Chinese. Gre za nesistematičen in neznanstven črkopis, ki nima stalnih pravil za zapisovanje glasov. Tudi te table so bile pozneje prebarvane z barvnim razpršilom, tokrat pa so to domnevno storili zagovorniki uporabe Steenwijkovega črkopisa (Valentinčič 2014a: 91).

Tretje vprašanje, ki je v Rezijski preraslo v občuten politični problem, pa je izdajanje dvojezičnih osebnih dokumentov. To možnost namreč predvideva zaščitni zakon št. 38/2001. Po začetnih zapletih so zdaj vendarle prilagodili tehnologijo za izdelavo takšnih dokumentov, po občasnih poročanjih različnih zamejskih medijev pa naj težav praviloma ne bi bilo več. To za Rezijsko ne drži. Prvi, ki je zahteval dvojezično osebno izkaznico, je bil Gabriele Cherubini, ki jo je po številnih zapletih avgusta 2010 tudi dobil. Občinsko upravo je v to prisililo notranje ministrstvo, saj so lokalne oblasti želele tehnologijo za izdajo italijansko-rezijske izkaznice (torej poleg v italijanščini še v rezijanskem narečju in s pisavo, kot si jo je zamislila občinska uprava), a so na državni ravni odločili, da morajo izkaznico poleg v italijanščini izdati tudi v slovenščini. Slovenski del osebne izkaznice je bil takrat napisan ročno. Gabriele Cherubini je sicer italijanske narodnosti, v dolino se je priselil iz Bologne. Za dvojezično izkaznico se je odločil v podporo skupini, ki se prepozna kot del slovenske manjšine (Spletni vir 3). Po izdaji dvojezične izkaznice so zagovorniki neslovenske identitete Rezijske večkrat protestirali, saj so temu nasprotovali z vsemi močmi. Po številnih hišah v Rezijski so začele stalno viseti italijanske zastave. Gabrieleju Cherubiniju so večkrat grozili (kar dokazujejo medijska poročanja; glej Spletni vir 1;

Spletni vir 3; Spletni vir 5). Poleg njega so besedno napadli tudi opozicijsko občinsko svetnico Pamela Pielich. Cherubini in Pielichova sta proti napadalkam vložila kazensko ovadbo. Na prvi stopnji so bile obsojene, sodišče na drugi stopnji pa jih je novembra 2013 oprostilo (Pielich 2013; Quaglia 2014). Oproščene so proti Cherubiniju in Pielichovi nato napovedale kazensko ovadbo zaradi žaljive obdolžitve, a je do sedaj še niso vložile. Ta oprostitev je bila hud udarec za skupino, ki si želi zaščite v okviru slovenske manjšine, saj so se bali, da bo to drugi strani dalo nov pogum in se bodo razmere spet zaostrele, pri čemer bi lahko prišlo tudi do fizičnega nasilja (Pielich 2013; Quaglia 2014). To se sicer pozneje ni zgodilo, saj je nasprotna stran očitno dosegla svoje glavne cilje.

V času najbolj napetih odnosov zaradi izdaje dvojezičnih izkaznic leta 2010 je občina na domove poslala tudi poseben vprašalnik, v katerem je ljudi spraševala o jezikovni in etnični pripadnosti ter odnosu do domovine. V tako majhni občini je anonimnost takšnega vprašalnika zelo vprašljiva, poleg tega pa je šlo za osebna vprašanja, za katera je težko utemeljiti, zakaj bi jih – v sklopu svojih običajnih pristojnosti – občinska oblast potrebovala (Spletni vir 1). Vprašljiva je tudi pravna podlaga za pošiljanje takšnih vprašalnikov; občina takšne pravne podlage ni navedla (Valentinčič 2014a: 100–101).

Do močnih napetosti v dolini, ki so odmevale tudi v Sloveniji, je prišlo avgusta 2012. Kulturno društvo Rozajanski dum je bilo do tedaj upravljatelj kulturnega doma Ta rozajanska kulturna hiša na Ravanci. To je osrednja kulturna dvorana v občini, v kateri vadi folklorna skupina, sprejemajo turiste, prirejajo tečaje in razstave ter vse ostale najpomembnejše dejavnosti. Izgradnjo doma je med popotresno obnovo leta 1981 (skupaj s še šestimi hišami) financirala Socialistična republika Slovenija. Da bi onemogočili morebitno zlorabo namembnosti stavbe, so jo dali v last lokalnim oblastem, tj. občini, ki je stavbo dala v najem Rozajanskemu domu. Do avgusta 2012, ko je potekla upravljavska pogodba, je vse potekalo brez zapletov, nato pa občinska uprava ni več hotela, da bi dom kot do takrat upravljaval Rozajanski dum (Spletni vir 9). To je na novo poslabšalo odnose med prebivalci v dolini. Pripadniki slovenske manjšine so trdili, da je bil cilj tega občinskega ukrepa predvsem njihovo gospodarsko uničenje, saj v domu vedno sprejemajo turiste iz Slovenije (Pielich 2013; Quaglia 2014). Župan Chinese in predsednik društva Identità e tutela val Resia Alberto Siega pa sta to videla kot dajanje prostorov tistim, ki so »pravi Rezijski« in si jih zaslužijo (Chinese 2013; Siega 2013). Vlogo za upravljanje doma je poleti 2012 namreč oddalo tudi društvo Identità e tutela val Resia in župan je večkrat nakazal, da bo dom dal v upravljanje njim. V polemiko so se takrat vmešali tudi predstavniki Slovenije (takratni generalni konzul v Trstu Dimitrij Rupel je županu Rezijske poslal protestno pismo), kar je polemiko še dodatno razgrela in razburila rezijansko občinsko upravo (Spletni vir 9).

4 Prebivalstvo je takšno dejanje podprlo, saj so zelo ponosni na svoje narečje, kulturo in izročilo (glej na primer Valentinčič 2014a: 90–91, 2014c: 94–95). Dobri poznavalci Rezijske, kot sta na primer Pavle Merku in Milko Matičetov, pravijo, da nikjer drugje na ozemlju slovenske poselitve ni območja, kjer bi bili prebivalci s tako visoko zaestvo navezani na svoje kulturne korenine (Komac 1987).

Folklorna skupina, katere člani o drugih občinskih političnih vprašanih sicer nimajo enotnega mnenja – vodi pa jo Pamela Pielich, ki je javno znana zagovornica Rezijanov kot dela slovenske manjšine – je takrat razmišljala celo o tem, da bi si prostore našla izven doline, v kateri izmed sosednjih občin (Spletni vir 6). Po več mesecih nejasnosti in napetosti je župan popustil, upravljanje doma znova prepustil Rožanskemu domu in dovolil, da ima tam sedež tudi folklorna skupina, je pa pogodbi o upravljanju dodal klavzulo, da lahko dom uporabljajo tudi druga društva. Pogodba velja do leta 2021 (Pielich 2013).

Sklep

Na primeru Rezije torej vidimo, kako lahko tematike in problemi, ki se v danes prevladujočem diskurzu zdijo obrobni in preživeti, v majhnih in odmaknjenih okoljih dobijo neslutene razsežnosti. Povsem jasno je, da vsakdo lahko svobodno interpretira svojo pripadnost in identiteto, a mora v skladu z vrednotami demokratične in pluralne družbe to možnost brez izjeme pustiti tudi drugim. V pričujočem prispevku strnjeno predstavljamo izbrane vidike družbene situacije v Reziji, ki je sicer obširneje predstavljena v znanstveni monografiji *Slovenci v Reziji?* (Valentinčič 2014a). V njej z analizo aktualnih primerov argumentiramo, da v Reziji ne prihaja le do kršitev manjšinskega prava, ampak tudi do kršitev splošnih človekovih pravic (svobode govora, gibanja, vesti, združevanja),⁵ kar se nam zdi nesprejemljivo, zato pristojne organe pozivamo k ukrepanju.

Literatura

BAJC, Gorazd: *Na oni strani meje: Slovenska manjšina v Italiji in njen pravni položaj: Zgodovinski in pravni pregled 1866–2004*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2004.

BAJC, Gorazd, Devan Jagodić, Borut Klabjan, Maja Mezgec in Zaira Vidali: *Pre-misliti manjšino: Pogledi reprezentativnih predstavnikov Slovencev v Italiji in pravno-politični okvir*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče in Založba Annales; Trst: Slovenski raziskovalni inštitut, 2008.

BERAN, Jaromir: Plebiscit in razmejitve v Benečiji (1866 in 1867). *Zgodovinski časopis* 33 (2), 1979, 283–297.

CENCIČ, Mira: *Beneška Slovenija in njeni Čedermaci*. Škofije: TIGR Primorske, 2008.

DAPIT, Roberto: *La Slavia Friulana: Lingue e cultura: Resia, Torre, Natisone: Bibliografia ragionata / Beneška Slovenija: Jezik in kultura: Rezija, Ter, Nadiža: Kritična bibliografija*. Čedad in Špeter: Kulturno društvo Ivan Trinko in Zadruga Lipa, 1995.

5 Govorimo o najsplošnejših človekovih pravicah, ki jih vsebujejo vsi sodobni mednarodni dokumenti o varstvu človekovih pravic (na primer Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Evropska konvencija o človekovih pravicah, Listina o temeljnih pravicah EU), katerih podpisnica je tudi Italija in jo (neposredno) zavezujejo. Te pravice so zagotovljene tudi v italijanski ustavi in Kazenskem zakoniku Republike Italije (Codice penale), torej se njihove kršitve neposredno preganja, v večini primerov po uradni dolžnosti.

DAPIT, Roberto: Sociolingvistično raziskovanje v Reziji in odmev tega dela v vzgojno-izobraževalnem sistemu in v družbi. V: Tanja Roženberger Šega in Mateja Habinc (ur.), *Etnologija v zavesti sodobne družbe*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2001, 68–70.

DAPIT, Roberto: Rezijanska identiteta med mitom in ideologijo: Vpliv na jezik. *Slovenščina v šoli* 9 (3), 2004, 35–43.

GESTRIN, Ferdo in Vasilij Melik: *Slovenska zgodovina: Od konca osemnajstega stoletja do 1918*. Ljubljana: Državna založna Slovenije, 1966.

KACIN WOHINZ, Marina in Jože Pirjevec: *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*. Ljubljana: Nova revija, 2000.

KOMAC, Miran: Rezija/Resia: Zapis o ljudeh na zahodnem obrobju slovenskega etničnega ozemlja. *Razprave in gradivo* 20, 1987, 141–155.

RAMOVŠ, Fran: *Historična gramatika slovenskega jezika: 7. Diaklekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1935.

STEENWIJK, Han: *The Slovene dialect of Resia: San Giorgio*. Amsterdam: Rodopi, 1992.

ŠEKLI, Matej: Rezijanščina na koncu 20. stoletja. *Trinkov koledar za Beneške Slovence za leto 2000*, 1999, 125–137.

ŠEKLI, Matej: Rezijansko, tersko in nadiško narečje: Slovanska ali tudi slovenska narečja? *Trinkov koledar za Beneške Slovence za leto 2001*, 2000, 143–157.

ŠEKLI, Matej: Jezik, knjižni jezik, pokrajinski oz. krajevni knjižni jezik: Genetskojezikoslovni in družbenostnojezikoslovni pristop k členjenju jezikovne stvarnosti (na primeru slovenščine). *Obdobja* 22, 2004, 41–58.

TOPORIŠIČ, Jože: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992.

VALENTINČIČ, Dejan: *Slovenci v Reziji? Pravni položaj in dejansko življenje slovenske jezikovne manjšine*. Novo mesto: Arte, 2014a.

VALENTINČIČ, Dejan: *Resia: A valley and its people between Slovenian, Italian and its own identity: The legal status and actual state*. Celovec, Ljubljana in Novo mesto: Univerza v Celovcu, Inštitut Karantanija in Arte, 2014c.

ZUANELLA, Natalino: *Mračna leta Benečije: Dejavnost tajnih organizacij v vzhodni Furlaniji*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.

Časopisni vir

VALENTINČIČ, Dejan: Rezijani so ponosni na to, da so nekaj posebnega. *Primorske novice*, 24. 10. 2014b, 18–19.

Spletni viri

Spletni vir 1: Gre za ugotavljanje morebitnih slovenskih čustev, *24ur*; <http://www.24ur.com/novice/slovenija/gre-za-ugotavljanje-morebitnih-slovenskih-custev.html>, 5. 3. 2015.

Spletni vir 2: Istituto nazionale di statistica: *Annuario statistico italiano*; <http://www.istat.it>, 5. 3. 2015.

Spletni vir 3: »Klofuta« za rezijanskega župana, *Primorski dnevnik*; http://www.primorski.it/stories/alpejadrans/100544_klofuta_za_rezijanskega_upana/#, 5. 3. 2015.

Spletni vir 4: Ali smo Slovenci res elitna manjšina?, *Novi Matajur*; http://www.novimatajur.it/main.php?page_id=articolo&id=921, 5. 3. 2015.

Spletni vir 5: Prvo dvojezično izkaznico v Režiji so pospremili protesti, *Primorske novice*; <http://www.primorske.si/Slovenija-in-svet/Prvo-dvojezicno-izkaznico-v-Reziji-so-pospremili-p.aspx>, 5. 3. 2015.

Spletni vir 6: Režija: Folklorna skupina razmišlja o selitvi iz doline, *Primorski dnevnik*; http://www.primorski.it/stories/alpejadrans/211905/#.VGt9izSG_Xs, 5. 3. 2015.

Spletni vir 7: Režija ostaja v zaščitenem okolju za Slovence v Italiji, *Primorske novice*; <http://www.primorske.si/Slovenija-in-svet/Rezija-ostaja-v-zascitnem-okolju-za-Slovence-v-Ita.aspx>, 5. 3. 2015.

Spletni vir 8: Ricerca: Parco genetico del Friuli Venezia Giulia, i Resiani risultati 'razza unica', *Adnkronos*; http://www1.adnkronos.com/Archivio/AdnAgenzia/2010/05/11/Cronaca/Ricerca-parco-genetico-del-Friuli-Venezia-Giulia-i-resiani-risultati-razza-unica_180021.php, 5. 3. 2015.

Spletni vir 9: Rupel zavraca očitke o vmešavanju v notranje zadeve Italije, *Delo*; <http://www.delo.si/novice/slovenija/rupel-zavraca-ocitke-o-vmesavanju-v-notranje-zadeve-italije.html>, 5. 3. 2015.

Ustni viri

BARBARINO, Sergio, intervju, Ravanca, 20. 9. 2013.

CHINESE, Sergio, intervju, Ravanca, 17. 9. 2013.

PIELICH, Pamela, intervju, Solbica, 11. 9. 2013.

QUAGLIA, Sandro, intervju, Solbica, 22. 3. 2014.

SIEGA, Alberto, intervju, Ravanca, 18. 9. 2013.

Zakoni in drugi pravni akti

Codice penale (Uradni list Republike Italije, št. 68/2015).

Deželni zakon za zaščito slovenske jezikovne skupnosti (Uradni list Republike Italije, št. 205/2007).

Zakon o zaščiti slovenske manjšine v Italiji (Uradni list Republike Italije, št. 38/2001).

Zakon o zaščiti zgodovinskih jezikovnih manjšin (Uradni list Republike Italije, št. 482/1999).

When concepts that were important in the 19th century become key issues in the 21st century: The case of Resia

The article discusses the current social situation in Resia and analyses possible reasons for it. Part of the Slovene ethnic settlement, Resia has been an administrative part of the Italian state since 1866. Due to natural conditions as well as political history, its population has not experienced the same kind of ethnic development that has taken place in the rest of the Slovene "ethnic territory". As a result, Resians have a very different self-image and ethnic identification. A part of them, which speaks the Resian dialect and perceives it as a part of the Slovene language (which is a scientifically confirmed fact) feels an integral part of the Slovene minority in Italy, and in a broader context a part of the Slovene cultural space. The other part of the Resian population does not recognize a connection between the Resian dialect and the Slovene language but tries to explain its origin within other, broader frameworks, believing that their origin is Russian, Uralo-Altaic, Friulian, that they are an independent nation, and even a separate race. Trying to encourage discussion of

human rights violation, the text highlights the fact that Resians experience their affiliation through opposite and conflicting notions, even through violence. A precise analysis of the most crucial conflicts between the two groups in recent years has namely identified the following problematic issues: attempts to exclude the municipality of Resia from the Slovenian Language Minority Protection Act; opposing views on the best-suited alphabet for the Resian language; issuance of bilingual identity cards; and the management of the local cultural centre. Antagonism between these conceptual poles, which share the small valley, has grown into conflicts and even escalated into violence. The issues with which Slovenes as well as other nations in Central Europe struggled primarily in the second half of the 19th century – how to identify ethnically, which alphabet to use, which ethnic communities to link with, etc. – still remain the principal political and ideological issues in Resia.

